

OOTAMATU KOHTUMINE – HIIREVIU TALIMAASTIKUL

Meie hiireviud on viimasel kümnepool aastal aina tihemini hakanud talve veetma oma sünnimaal ning rändlind köidab nüüd linnuvaatlejate tähelepanu ka talilinnuna. Eriti tänavusel viuaastal, mil loodetakse kõigist Eesti kolmest päevakullist rohkem teada saada.

EET TUULE, LEO LÄTTI JOONISTUS , **MATS KANGURI** FOTOD

Kui aasta lind 2015 talveks siia jääb, sõltub ta toidulaud ka liikluses hukkunud loomade korjustest.

Sumpasime metsaäärsetest hangedest läbi ja pärast pajupõõsaid avanes vaade päikesevalguses kümblevale säravvalgele lagedale. Ennist eemalt nähtud röövlind viibis õnneks ikka veel kohal. Ta kükitas liikumatult kuuseheki äärmisel puul ning hoidis läheduses asuvatel taluhoonetel silma peal. Nüüd polnud enam kahtlust – kanakull see kogukas tegelane tõepoolest polnud. Pealegi oleks haugas tavaliselt rohkem puuvõrasse varjunud, mitte aga end avalikult kuuse kõrgel külgoxal näidanud. Binokkel hajutas viimsegi kahtluse – viu!

Igatahes tore vaatlus uue aasta esimese vaatluskäigu kohta, sest karvasjalg-viu ehk taliviu ilmub süda-kuul meie vaatlusalale väga harva. Kõige sagedamini oleme seda põhjamaa saadikut kohanud siiski kevadise läbirände ajal. Aga miks ta nii tume ja nagu väiksevõitu tundub? Siis hak-

kas talikülaline taamal hiirejahti pidava rebase vastu huvi tundma. Ilmselt lootusekübemekesega, sest ägedalt lund kraapiv reinuvader oli just oma eesmärgile jõudmas. Viimaks tõusis meid huvitav lind lendu ning suundus sündmuspaigale lähemale. Lennupildist piisas, et saime pikaleveninud linnu määramisele punkti panna. Pigem hüüumärgi, sest tume sabapealne ja teisedki tunnused kinnitasid, et tegemist oli hoo-pistükis ... hiireviuga!

Enne sedasama kohtumist 2003. aastal polnud me oma seirealal veel kordagi talvitavat hiireviud kohanud ja ometi oli vanem meist nendel maa-del selleks ajaks üle 40 talve teadliku linnuhuvilisena laialt ringi hulkunud.

„Kuidas see vennike siin küll vastu peab?“ arutles minu alatine retkekaaslane, poeg Aarne. „Mis sa arvad?“

Külma lind ei karda. Küll
aga lühikest talvapäeva.
Valge ajaga tuleb leida 170 g
liha või tunda nälga.

„Raske öelda,” vangutasin pead, edasi astuma hakates, „midagi head tal siin igatahes oodata pole.” Kaasa tundmiseks oli põhjust küllaga: too talv oli juba piisavalt oma karmi palet näidanud. Ja tegi seda järgnevatel päevadel veelgi enam.

HIIREVIU PÜÜAB ROHKEM SILMAGA, KAKK KÕRVAGA

Kakud saavad talvistes oludes paremini hakkama – nemad kasutavad krabistaja või piiksuja avastamiseks oma ülihead kuulmist. Vii silmab saaki küll väga hästi, 100 meetri pealt, ning kuuleb hiire piiksatust väidetavalt kakuga võrdselt kuni 200 meetri kauguselt, aga ta ei peili saagi asukohta nii täpselt välja ning kasutab saagijahil põhiliselt ikka silmi. Seepärast eelistab vii tihti passida ka maanteede ääres, kust aeg-ajalt hiiri üle jookseb ning oma varitsusposti

Et me hiireviu just suure maantee äärest üles leidsime, oli küllaltki ootuspärane: siin oli lai teelint lumevaba. Valge vaiba alt võis iga hetk välja joosta mõni samuti toitu otsiv hiir.

seab ta kusagile kõrgemale kohale – näiteks puule, postile, heinapallile. Ka ülejäänud aastaagadel passib hiireviu samuti paikselt, aga sageli meeldib talle siis õhus keerelda või piisava tuulega ka tuuletallaja kombel rappelennus püsida. Saagirünaku viib vii läbi reeglina tasakalukalt, liigselt ei rabista ning eksib ohvri tabamisel suhteliselt harva.

PALJU VAJAB HIIREVIU TOITU?

Talvapäevad on lühikesed, toiduvajadus see-eest tavalisest suurem ning see seab vii raskesse seisu. Kui pakane muudkui paugub ja toitu napib, seegi seab paksu lumeteki all, seda enam. Hiireviu on võimeline korraga väga palju süüa, aga kui olukord nõuab, siis küllalt kaua ka nälgima. Lõputult äärmuslikku dieeti pidada ei suuda muidugi keegi – kusagil on piir. Keskmiselt vajab hiireviu ööpäevas 170 g liha. Seega 17-27% linna kehmassist.

RÄNDETEEST LOOBUB AINA ROHKEM VIUSID

Vaatamata sellele, et talv üle elada Eestis on raske, oleme pärast 2003. aastal nähtud lindu talvitavaid hiireviuseid juba mitmeid kordi kohanud ning enam see meid imestama ei pane. Nüüd teame, et kui varem oli hiireviu Eestis juhuslik talvitaja, siis alates eelmise sajandi 1990. aastate keskpaigast hakkas üha enam ja enam viuseid rändeteedest loobuma. Esialgu täheldati neid läänesaartel, siis Lääne-Eestis, pärastpoole ka kõikjal mujal. Talved on meil kliima soojenemise tagajärjel järjest pehmemaks muutunud ja küllap see ongi hiireviu vanade tavade hülgamise peamiseks põhjuseks.

Mis siis sunnib ürgset rändest instinkti maha suruma ja paigale jääma? Seisavad ju kõik meie suvised viud sügisel võrdse valikuvõimaluse ees: lennata talveks ära või riskida ja jääda paigale? Tegelikult kujuneb ju ka ränne linnule parajaks katsumuseks – tegutsetakse võõral maastikul, kus varitsevad tundmatud ohud, ning pika teekonna suur energiakulu nõuab tavapärasest rohkem toitu. Ent ega omaks võetud talvekorteriski keegi viule hiiri kandikul ette tassi! Tuleb ikka ise need paigad üles leida, kus piisaval hulgal elusat liha ringi liigub. Röövlinnu elu on

Hiireviu levikuala

- Pesitsusala, mis talveks hüljatakse
- Pesitsus- ja talvitusala
- Talvitusala

Kaart: Lars Jonsson
„Euroopa linnud”,
2004

Julge otsus

Nagu kaardilt näha, asub hiireviu talvitusala põhjapiir meist tükk maad lõunapool. Need riskialtimad isendid, kes talveks siia jäävad, katsetavad ilmastikumuutuste piire ja riskivad põhjamaa kliima teravate hammastega. Kui viusid hakkab siin talvituma aina rohkem, peavad teadlased tulevikus kaardid ümber joonistama.

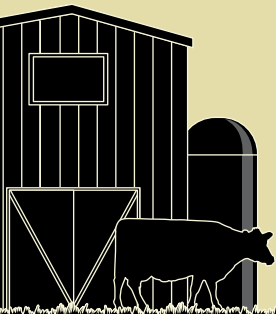
Viude tüüpilised esinemiskohad:

Looma-
laudad

Prügimäed

Peamiselt
avatud kultuurmaastik,
eriti rohumaad

Kotkaste söödaplatsid

Eestis esinevad viud:

HIIREVIU

(2 alamliiki)

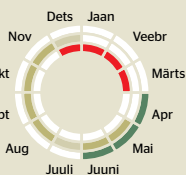
Suvel:

6000-7000 haudepaari

Talvel:

200-1000 isendit

- **Pesitsemine:** aprill-juuli
- **Ränne:** märts-aprill (mai)
august-november (okt)
- **Talvitamine:** detsember-märts

HERILASEVIU

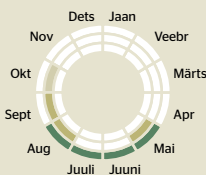
Suvel:

900-1300 haudepaari

Talvel:

0 isendit

- **Pesitsemine:** mai-august
- **Ränne:** mai
august-september (okt)
- **Talvitamine:** puudub

KARVASJALG-VIU EHK TALIVIU

invasioonilaadse esinemisega, läbirändel kõikjal

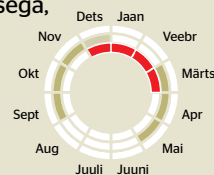
Suvel:

0 isendit

Talvel:

20-100 isendit

- **Pesitsemine:** puudub
- **Ränne:** märts-mai
september-november (dets)
- **Talvitamine:** detsember-märts

Vaadake Eesti Ornitoloogiaühingu aastalinnu kodulehte www.eoy.ee/viu ja teatage talvistest viudest! Sinna on oodatud ka kõik talvised viuvaatlused!

Andmete kogumise eesmärgiks on kaardistada talvitavate hiireviude talvine levik. Kui on piisavalt vaatlusjaid, saab ehk täpsustada talvist arvukushinnangut.

Toidusedel

Oleneb peamiselt saakobjektide arvukuse seisust. Valdavalt pisinärliselt (peamiselt uruhiired, mügri, mutt), vähem linnud ja konnad, talvel ka raipe. Harvemini jänesepojad ja hädaga kõlbavad ka vihmaussid ning putukad.

Põhiliste saakobjektide kehamass grammides:

Uruhiir
25-50

Mügri
kuni 180

Mutt
**70-95,
kuni 130**

Eelistab istuda üksikutel puudel või teeäärsetel postidel.

juba kord selline, et paratamatult riskeerib ta igapäevasel saagijahil rohkem kui mõni rahumeelne elusolend. Tõsi, ohver kaotab küll elu, viul ebaõnnestub vaid saakobjekti tabamine, aga on maid, kus püssid valimatult muudkui pauguvad. Ja püsivad ka need teised ohud – ilm võib näiteks võõrsil vingerpussi mängida.

RISK VÕIB ÄRA TASUDA

Kui väsinud rändur kevadel pärast vaevarikast tagasiteed kodupaika naastes tõdeb, et tema mulluse pesitusterritooriumi on võõras ning puhanud viu juba hõivanud, tuleb rännumehele uut, veel vaba ja endisest vähem sobivat elupaika otsima hakata. Siis tundub küll, et talveks paigale jäänud lind osutus seekord võitjaks. Aga samas võib juhtuda ka nii, et oma sünnimaal talvitanud viu on pidanud säherdust viletsust taluma, et kõigepealt peab ta nüüd füüsiliselt taastuma ning järgneva pesitsemise edukus on vägagi kaheldav.

Minna või mitte minna? Iga üksik isend langetab oma hamletliku otsuse ise. Hiirerohkel sügisel viivitakse äralennuga või jäädakse hoopis paigale. Eriti siis, kui pehme ilm julgeid soosib. Need, kel rändekihk niiõelda loomuliku võidu saavutab, on seni siiski suures enamuses. On õige minekuaeg aga maha magatud, muutubki lind paikseks. Kui olud nüüd kehvaks osutuvad, hulgub viu seni laiemalt ringi, kuni mõne soodsama jahimaa leiab. Kaugele lõunasse ta igatahes enam ei lenda. Kõige halvemal juhul tema silmad kevadet enam ei näe.

Kuidas pealtnäha oma rumaluse tõttu hukkunud viud siis tituleerida – hädavareseks või viude hõimu edumeelseks esindajaks? Kui vaataksime linnu asemel hoopis liigi tasan-dit, siis peaks lugu iseenesest lihtne olema: looduslikud tingimused tasapisi muutuvad ja hiireviud püüavad uute oludega optimaalselt kohaneda. Liigile kui tervikule tulevad sellised uute ja kasulikuks osutuvate võimaluste väljaselgitajad aga alati kasuks.

VIU KÄEKÄIK SÕLTUB HIIRLASTE ARVUKUSEST

Kiiresti sigivate hiirlaste arvukus on aga pidevas kõikumises: kord kukub see peaaegu nulli, peagi ker-

kib taas lakke ning tippu tõuseb see hiiretsükkel põhireeglina igal kolmandal aastal. Ja siis on hiirepraest lugupidavatel maiasmokkadel üks suur ja lõputu söömapidu. Suvel ja vahel isegi talvel. Toitu jätkub kõigile. Pole siis ime, et soodsate tingimuste – hea hiireaasta ja õhukese lumikatte – kokkulangemise korral võib nüüd üle tuhande hiireviu meile talveks kohale jääda. Ent sageli on ka siis lume- ja hiirterohkus piirkonniti suuresti erinev, kuid mobiilsed hiireviud teevad toidulaudade paigutuse mustri kiiresti kindlaks. Meie läänesaarte kliima on pehmem ja lund tavaliselt ikka vähem kui mandril ning loomulikult on viude asustistihedus seal märgatavalt suurem. Vaevalt nad kõik kohalikud kullid on. Kuid praegu ei oska veel keegi öelda, kui suur osa meil talvitavatest viudest põlvnevad tegelikult Soomest või Venemaalt.

KUST LEIDA HIIREVIUD TALVEL?

Tol aastal kinkis kõrgrõhkkond keset südakuud mõneks päevaks meile kauni talveilma. Tegime end tava-toimetustest priiki ja läksime oma röövlinnuseire maadele talviseid viusid ja hallõgijaid otsima. Viimasel ajal ei juhtu ju kuigi sageli, et jätkub nii külma, lund kui ka päikese-paistet ning puudel-pöösastel ja kõrrelistel isegi pakse härmakardinaid! Kondasime laialt ringi ja kammisime kogu avatud kultuurmaastiku ja metsaservad läbi. Tulemused olid väga

Enamasti on hiireviu värvus sügavpruun, kuid leidub ka heledamaid isendeid.

kesised – seega ilus tühjus! Teisi tege-lasi väheke ikka kohtasime, aga alles hilisel pärastlõunal trehvasime vii-maks ka hiireviud. Et me ta just suure maantee äärest üles leidsime, oli küllaltki ootuspärane: suurel avaral lumeväljal poleks kullil olnud küll midagi teha.

Siin oli lai teelint lumevaba ning mine sa tea – ehk ilmub valge vaiba alt välja mõni samuti toitu otsiv hiir või õnnestub taamal teepervel maid jagavate vareste käest midagi ära napsata. Suuremate teede läheduses on talviseid hiireviusid tähelepan-davalt sageli silmatud. Üheks põh-juseks on kindlasti talvelgi auto alla jäävad loomad-linnud. Kõhumure ei lase häbeneda ning haaval istunud viu läks kraaksujate toidulauda täp-semalt välja selgitama. Sealsed vanad jäänused põlgas ta siiski ära, aga ega varesedki kehvad sellid polnud, vaid aitasid kulli minekut tublisti kiirenda-da. Viu suundus nüüd kauge karja-lauda poole. Kuna meil oli niikuinii plaanis seda kohta külastada, sõit-sime talle piki käänakulist külavahe-teed ringiga järele.

Vanad kolhoosiaegsed hooned paistsid kauniste räämas, ent sel-lele vaatamata peetakse lüpsikarja siin veel edasi. Lauda juurde kuulub muu hulgas paras virn heinapalle, sõnnikuhunnik ja kindlasti tosinat kaupa hiiri-rotte. Lisaks veel linnud-kostilised. Viimased eriti talvekuu-del. Sel päevalgi olid kohal põldvarb-lased, varesed-hakid, kodutuvid ja paar harakat platsis. Ka hiireviu oli muidugi päralt jõudnud, kuid pas-sis esialgu veidi eemal; niivõrd här-maehes kase võras, et avastasime linnu alles pärast ümbruse hoolika-mat uurimist.

Algul tundus viu kuidagi pelgli-kuna, ent ilmselt oli ta vaid ettevaat-lik. Küllap põhjusega – mine sa neid inimesi tea! Praegu aga kedagi liikvel polnud, meie püsisime vagusi, vaid ketikoer klähvis naabruses visalt edasi. Veendunud, et kõik on korras, kerkis kull õhku ning maandus mõne hetke pärast meie kergeks üllatuseks sisehoovis vedelevale heinapallile. Ta näis siiski kergelt ärritatud olevat: kehtas tiibu ja kiikas muudkui ringi. Siis lind rahunes ja tardus paigale. Ootasime meiega.

Äkitselt oli ta uuesti õhus, järg-nes lühike madallend ning viu siru-

Viu terav silm näeb saaki ka 100 meetri pealt ning kuuleb hiire piiksatust väidetavalt kuni 200 meetri kauguselt.

tas avatud küünistega jalad ette ja laskus hooga pirakale hiirele. Too õnnetu oli just heinapalli alt välja vupsanud ja siis miskipärast piki lumevaba teeserva sibama hakanud. Rünnavat rabeles küll meeletult, kuid röövlind lõpetas nõrgema vastupanu kiiresti. Viu vaatas seepeale võidukalt ringi. Ainult küti kergelt turris kuklasulestik andis märku äsjasest jahierutusest. Äigas siis loomale igaks juhuks veel paar korda nokaga, haaras saagist kindlalt kinni ning laperdas sadakond meetrit eemale. Alles seal, põndakul, usaldas ta aplalt saagi kallale asuda. Tänaise päeva peategelase käitumine viitas sellele, et lauda juurest on ennegi kõhutäidet hangitud. Ka meie jaoks polnud siin veedetud tund raisatute killast! Ainult vilu oli hakanud, sest päev kaldus õhtusse ning ilm külmenes veelgi.

INIMTEGEVUS SOODUSTAB HIIREVIU TALVITAMIST

Talvitavad hiireviud kasutavad ära igasuguseid võimalusi, mida inim-mõju looduses tekitab. Nii oleme hiireviud kohanud paikades, kus jahimehed või fotohuviline on pikemat aega lisasööta välja pannud. Samuti

rabaäärsel põllul, kuhu suure talu peremees oli hulga mädanevat juurvilja kohale vedanud. Seal jätkus toitu paljudele näljastele, kusjuures ka üksikul puul konutav viu kuulus kindlasti kontvõõraste hulka. Meeldiv see pilt nüüd igatahes küll ei olnud, ent veelgi eemaletõukavat paika - Tallinna Jäätmete Taaskasutuskeskust - on meil tulnud korduvalt külastada. Kui jäätmemägedel käis tohtu kajakate ja vareslaste möll, siis röövlinnud hoidusid targu pisut eemale, kannatlikult lähedalt asuval puul oma tähetundi oodates. Meie vaatlustoru paiknes kõrgel vallil ja sealt oli hästi näha, et isegi merikotkad ei usaldanud liiga lähedale tulla. Hiireviud kohtasime seal esmakordselt alles 2007. aastal, aga ühel

2010. aasta radokuu päeval nägime seal puudel valveteenistust pidamas üheaegselt koguni 6 hiireviud! Palju?! Kuidas võtta - toona kandis see Jõe-lähtmele rajatud ettevõtte Tallinna Prügila nime ja toidujäätmeid maeti sinna tõepoolest rohkesti.

Milliseks meil talvitavate hiireviude käekäik edaspidi kujuneb, näitab aeg. Loodame, et nad saavad hakkama. Kuidas neil täpselt läheb, aitab selgitada ka talvine arvukuse ja leviku uurimine. Et nende andmete osas on puudujääke, alustati püsi-seirealadel viude ja teiste avamaastike röövlindude püsivamat seiret ka talviti, esimest korda küll alles 2014. aastal. Just siinkohal saavad loodushuvilised kaasa rääkida, aidates koguda andmeid mõlema talvitava viuliigi talvise arvukuse ja leviku osas. Viuaastal on avatud talviste vaatluste kogumise rakendus <http://www.eoy.ee/viu/vaatlused/>, kuhu laekunud andmetest saab juba urbekuul teha esimesi kokkuvõtteid ja võrrelda, palju rahvateaduse abil meie teadmised täienesid.

Seega ootame tänavusel viuaastal kõigilt linnuhuvilistelt vaatluste kirjapanekut, et päevakullide kohta rohkem teada saada.

**Milliseks meil
talvitavate hiireviude
käekäik edaspidi
kujuneb, näitab aeg.**